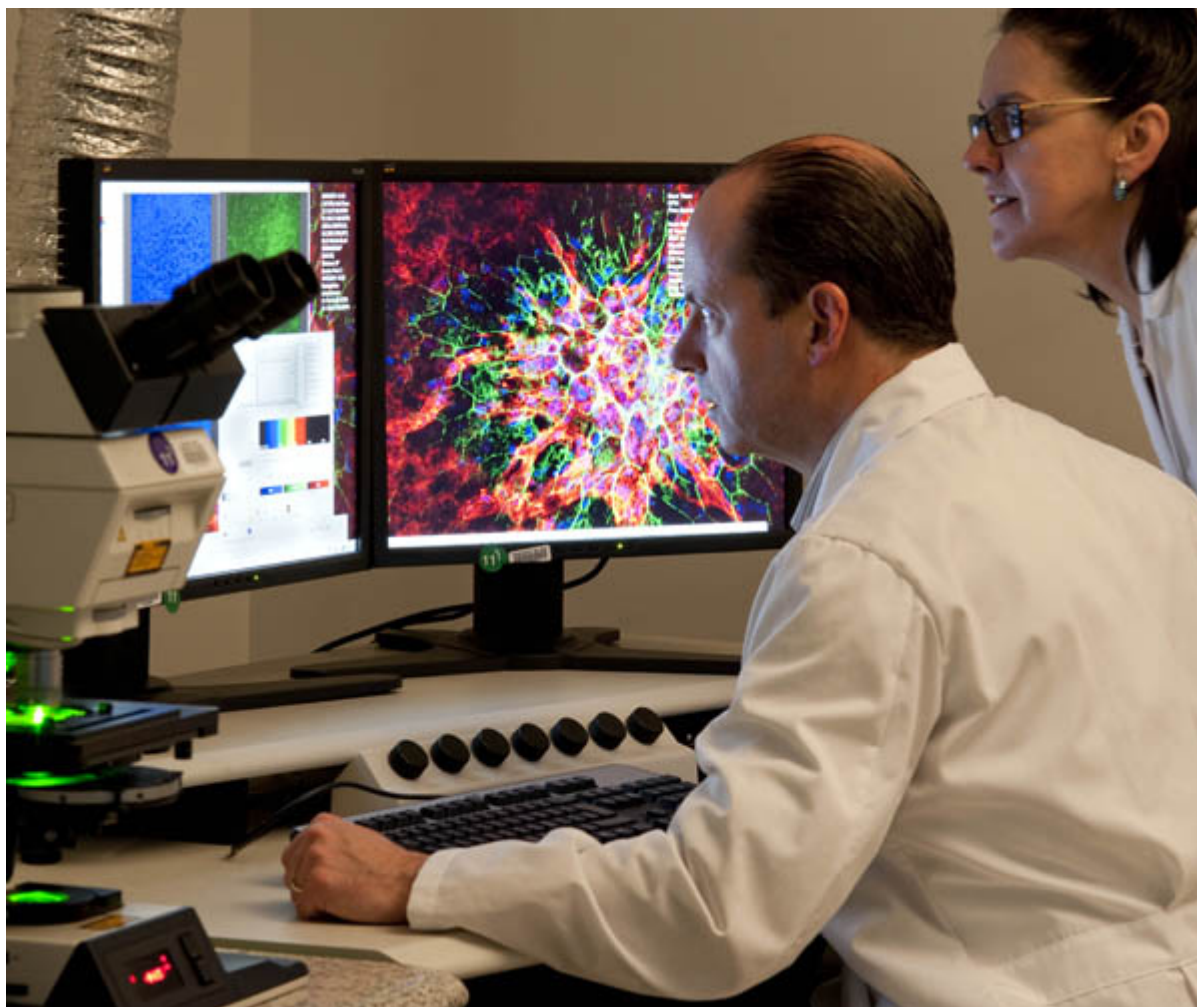
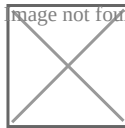

31 Ιουλίου 2014

Η αρχή της αξιοπρέπειας στη βιοηθική

/ [Πεμπτούσία](#)

Image not found or type unknown

Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και αξία να παρακολουθήσουμε κριτικά τον τρόπο με τον οποίο ένα επίσημο γνωμοδοτικό κείμενο βιοηθικής, όπως αυτό της EGE προσλαμβάνει και χρησιμοποιεί τις αρχές της Βιοηθικής. Κατ' αρχήν οριοθετεί το προς ηθική θεώρηση αντικείμενο, στο οποίο διακρίνει δύο βασικά χαρακτηριστικά. Έτσι θεωρεί την συνθετική βιολογία ως επιστημονικό κλάδο που συντελεί αφ' ενός στην βαθύτερη κατανόηση της συνθετότητας των βιολογικών συστημάτων και αφ' ετέρου στη παραγωγή βιο-προϊόντων που θα καλύψουν διάφορες ανθρώπινες ανάγκες, στις οποίες ήδη έχουμε εκτενώς αναφερθεί στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας μας.

Είναι ιδιαίτερα αξιοσημείωτο από πλευράς βιοηθικής ότι λόγω του καινοφανούς και συνεχώς εξελισσόμενου χαρακτήρα της συνθετικής βιολογίας, αναγνωρίζεται η ανάγκη για μία βιοηθική η οποία θα είναι σε θέση να παρακολουθεί τις εξελίξεις και να προσαρμόζεται ανάλογα, για μία δηλαδή διαδικαστική βιοηθική. Παραλληλίζεται μάλιστα το ζήτημα της συνθετικής βιολογίας με εκείνα της Νανοϊατρικής και των ηλεκτρονικής τεχνολογίας εμφυτευμάτων, για τα οποία υπάρχουν ήδη βιοηθικές γνωμοδοτήσεις.

Εξ ίσου αξιοσημείωτο είναι ότι παράλληλα με την ανάγκη για μια διαδικαστική και δυναμική βιοηθική προβάλλεται και η ανάγκη για προσφυγή και αναγωγή της βιοηθικής σε θεμελιώδεις αρχές. Οι αρχές αυτές πρέπει να συνθέτουν το γενικότερο ηθικό πλαίσιο για τη αποτίμηση της συνθετικής βιολογίας και πρέπει να είναι αρχές οι οποίες έχουν ήδη προβληθεί και δοκιμαστεί σε επίσημα κείμενα για παρόμοια ζητήματα.

Η αρχή της αξιοπρέπειας

Ως πρώτη και βασική αρχή, προβάλλεται η αρχή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, η οποία δεν αποτελεί ένα επιμέρους ανθρώπινο δικαίωμα, αλλά συνιστά την θεμελιώδη βάση όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Την θεώρηση αυτή της αξιοπρέπειας ως βιοηθικής αρχής, το κείμενο της EGE την δανείζεται από την Συνθήκη της Λισαβώνας, η οποία αποτελεί διακήρυξη αναφορικά με την ερμηνεία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων^[1]. Επισημαίνεται ωστόσο ότι ο ορισμός αυτός της αξιοπρέπειας είναι αρκετά γενικόλογος και αφήνει κενά που πρέπει να συμπληρωθούν. Οι βιοηθικολόγοι, έχοντας την εμπειρία του πράγματος, αναγνωρίζουν ότι η αρχή της αξιοπρέπειας είναι επιδεκτική διαφόρων ερμηνειών οι οποίες κατά καιρούς έχουν προταθεί. Ορισμένες από τις πιο προβεβλημένες είναι οι εξής: 1. η μοναδικότητα που συνοδεύει την ανθρώπινη φύση

2. η δεδομένη εγγενής ιδιότητα της ανθρώπινης φύσης η οποία των επιμέρους ιδιοτήτων που διαφοροποιούν τους ανθρώπους και αποτελεί φορέα αδιαμφισβήτητων ηθικών υποχρεώσεων που αφορούν «την μεταχείριση των ανθρώπων, την προστασία της ζωής και της ελευθερίας, την ασφάλεια της προσωπικότητας, την προστασία της φύσης και ευθύνες της εποπτείας.[\[2\]](#)”

Αυτές τις ερμηνευτικές προσεγγίσεις της αρχής της αξιοπρέπειας χρησιμοποιεί ως αφετηρία της ηθικής αποτίμησης της συνθετικής βιολογίας το κείμενο της EGE, επαληθεύοντας έτσι την εκτίμηση που διατυπώσαμε παραπάνω, ότι η αρχή αυτή αποτελεί τον πυρήνα του πλαισίου λειτουργίας της σύγχρονης βιοηθικής.

Υπό αυτά τα δεδομένα, μία πρακτική εφαρμογή της αρχής της αξιοπρέπειας αφορά την προβολή τη ως περιοριστικής αρχής εν όψει της πιθανότητας ή του κινδύνου να χρησιμοποιηθούν άνθρωποι ως μέσα πειραματισμού[\[3\]](#). Αυτή η προσέγγιση παραπέμπει στην πρωτογενή διατύπωση της αρχής της αξιοπρέπειας από τον Καντ [\[4\]](#). Μία άλλη εκδοχή της την συνδέει με την συγγενική της αρχή της αυτονομίας, πάλι καντιανής προέλευσης, και αφορά την προστασία της ελευθερίας του ατόμου και της δυνατότητάς του να λαμβάνει τις ηθικές του αποφάσεις με υπευθυνότητα.

Γενικότερα η αρχή της αξιοπρέπειας αναγνωρίζεται ως η βάση των πιο εξειδικευμένων ηθικών αρχών, δικαιωμάτων και υποχρεώσεων πάντοτε σε στενή σχέση με τις αρχές της δικαιοσύνης και της αλληλεγγύης [\[5\]](#). Σε κάθε περίπτωση ωστόσο η προτεραιότητά της είναι η προάσπιση της ακεραιότητας και η περιφρούρηση της μοναδικής και εσωτερικής αξίας του ατόμου. Υπό αυτήν την εκδοχή της χρησιμοποιήθηκε και ως βάση για την ηθική θεώρηση και άλλων πεδίων εφαρμογών συναφών προς την συνθετική βιολογία, όπως εκείνα της γενετικής μηχανικής και της βιοτεχνολογίας. Παράλληλα με την βασική αρχή της αξιοπρέπειας, εξετάζονται και ζητήματα που αφορούν στα άτομα ως πολίτες, τα οποία αφορούν κυρίως την διαφάνεια στην πρόσβαση της γνώσης που παράγει η συνθετική βιολογία, τη δημοκρατική συμμετοχή σε θεμελιώδη ζητήματα επιστήμης και έρευνας[\[6\]](#).

Ένα πολύ βασικό ζήτημα το οποίο παράγει η συνθετική βιολογία και θέτει θεμελιώδη ηθικά ερωτηματικά είναι η μηχανοποίηση των διαδικασιών της ζωής. Κατά πόσον δηλαδή νομιμοποιείται ηθικά ο επιστήμων - ερευνητής να βιομηχανοποιεί την ζωή στο εργαστήριο. Στο κείμενο της EGE εξιστορείται η περίπτωση ομάδας βιοηθικολόγων, οι οποίοι το 1999 παρακολούθησαν μελέτησαν την προσπάθεια του Γκρεγκ Βέντερ να χρησιμοποιήσει εργαστηριακά και να τροποποιήσει γονιδιακά έναν μικροοργανισμό. Κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι δεν υφίσταται ηθικό ζήτημα στην παρέμβαση στ γονιδίωμα του οργανισμού.

Εγείρονται όμως σοβαρά ερωτηματικά σχετικά με πιθανές τις συνέπειες της σύνθεσης νέων τεχνητών οργανισμών και της απελευθέρωσής τους στο περιβάλλον. Δημιουργείται δηλαδή μία καινοφανής προβληματική γύρω από την έννοια της ζωής και την σχέση των ανθρώπων με αυτήν[7]. Όπως και στην περίπτωση της έννοιας της αξιοπρέπειας, έτσι και εδώ, για την έννοια της ζωής, επισημαίνεται ότι είναι πολυσήμαντη και επιδέχεται διαφόρων ερμηνειών ανάλογα με το θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο χρησιμοποιείται. Οι νέοι όροι τους οποίους εισάγει στην καθημερινότητα η συνθετική βιολογία όπως «τεχνητό κύτταρο» ή «ζωντανή μηχανή» εγείρουν το ερώτημα τι είναι ζωή και τι δεν είναι.

Έχουν προταθεί διάφοροι ορισμοί της ζωής από τις βιολογικές επιστήμες. Οι περισσότεροι από αυτούς περιγράφουν τα κύρια χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες των ζωντανών οργανισμών όπως την αναπαραγωγή, την πέψη, τον μεταβολισμό, την ανάπτυξη και τον θάνατο. Στον διάλογο όμως γύρω από το τι είναι ζωή και τι δεν είναι εμπλέκονται και άλλες επιστήμες πέραν των βιολογικών, εκφράζοντας τις δικές τους οπτικές γωνίες στο ζήτημα. Προσπαθώντας να ρίξει φως στο ζήτημα της κατανόησης και της πρόσληψης της έννοιας της ζωής, το κείμενο της EGE προσφεύγει στην ελληνική γλώσσα, η οποία χρησιμοποιεί για την ζωή δύο διαφορετικές λέξεις: ζωή και βίος. Με την πρώτη σημαίνονται εκείνες οι λειτουργίες της ζωής οι οποίες είναι κοινές σε όλους τους ζωντανούς οργανισμούς. Με τη δεύτερη σημαίνεται η ζωή του ανθρώπου στην κοινωνική και την πολιτισμική της διάσταση.

Η διάκριση αυτή, πέραν του ότι φανερώνει την ποιότητα της έρευνας, του βιοηθικού προβληματισμού, αλλά και του ανθρώπινου δυναμικού της EGE, καθίσταται ένα πολύτιμο εργαλείο κατανόησης και προσέγγισης του φαινομένου της ζωής τόσο στην βιολογική, όσο και στην ηθική του διάσταση. Ειδικότερα, όσον αφορά τον άνθρωπο και τη ζωή του τονίζονται τα εξής: «Αυτή η διάκριση (εν. ζωής - βίου) απηχεί σήμερα στις δύο προοπτικές ερμηνείας κάτω από τις οποίες μπορούμε να θεωρήσουμε την ανθρώπινη ζωή: πρώτον, ως ενσώματα αντικείμενα (αφού κατέχουμε ένα σώμα, κάτι το οποίο ταιριάζει σε όλους τους ζωντανούς οργανισμούς) και δεύτερον, ως ενσώματα όντα (αφού είμαστε σώματα, πρέγμα που αρμόζει στην ατομική και αδιαμφισβήτητη εμπειρία ενός εαυτού)»[8]. Υπό αυτό το σκεπτικό δύσκολα κάποιος θα μπορούσε να αποδεχθεί την μείωση του ανθρώπινου σώματος σε αντικείμενο αλόγιστης χρήσης και πειραματισμού από τις βιοεπιστήμες και τη βιοτεχνολογία, αφού αποτελεί εκτός από βιολογικό οργανισμό, έκφραση της κοινωνικής και πολιτισμικής ζωής. Υπό αυτές τις προϋποθέσεις αξίζει ιδιαίτερη φροντίδα και σεβασμό, πράγματα τα οποία προβάλλει η αρχή της αξιοπρέπειας.

[συνεχίζεται]

***Παρατήρηση:** Το παρόν άρθρο αποτελεί συνέχεια του αφιερώματος στη συνθετική βιολογία. Πρόκειται για μια μεγάλη έρευνα, αναθεωρημένη έκδοση μεταπτυχιακής-διπλωματικής εργασίας που κατατέθηκε στο ΕΑΠ και πραγματοποιήθηκε από τον θεολόγο Στέφανο Καραούλη με επιβλέποντες τους Ν. Κόϊο και Αν. Μαρά. **Φωτ.:** National Institute of Health (imagebank.nih.gov)

[1] The European Group on Ethics and New Technologies to the European Commission, *Ethics of Synthetic Biology*, σ.39.

[2] Ό.π.

[3] Ό.π.

[4] Immanuel Kant, *Τα θεμέλια της μεταφυσικής των ηθών*, σ.91 κ.ε. Νικολάου Κόϊου, *Επ' ελευθερία εκλήθητε: Αυτονομία και Ετερονομία στην Ηθική*, σ. 164 κ.ε.

[5] The European Group on Ethics and New Technologies to the European Commission, *Ethics of Synthetic Biology*, σ.39.

[6] Ό.π., σ. 39-40.

[7] Ό.π., σ. 40

[8] Ό.π., σ. 41.